

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського
факультету
Іван КАРПЕНКО

“30” червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Спеціальність: С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)»

Освітні програми: «Міжнародні економічні відносини»
«Міжнародне підприємництво»

Спеціальність: С3 «Міжнародні відносини»

Освітні програми: «Міжнародні відносини»
«Світова політика та дипломатія»

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»; D «Бізнес, адміністрування та право»

Спеціальності: С3 «Міжнародні відносини», D3 «Менеджмент», D7 «Торгівля»

Освітня програма: «Міжнародна логістика»

Галузь знань: J Транспорт та послуги

Спеціальність: J2 Готельно-ресторанна справа та кейтеринг

Освітня програма: «Готельно-ресторанна справа»

Спеціальність: J3 Туризм та рекреація

Освітні програми: «Туристичний бізнес»

Галузь знань: G Інженерія, виробництво та будівництво

Спеціальність: G13 Харчові технології

Освітня програма: «Крафтові харчові технології»

вид дисципліни обов'язкова

факультет ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин і туристичного бізнесу»

2025/2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
«30» червня 2025 року, протокол № 5

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Наталя АКСЬОНОВА, кандидат історичних наук, доцент
кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна.

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Протокол від «27» червня 2025 року № 12

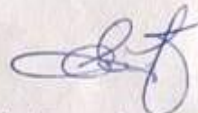
В. о. завідувача кафедри українознавства

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної
програми «Міжнародна економічні відносини»

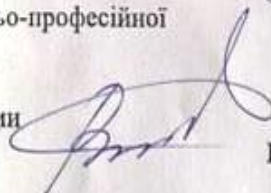
Гарант освітньо-професійної програми
«Міжнародна економічні відносини»

Олена ХАНОВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної
програми «Міжнародні відносини»

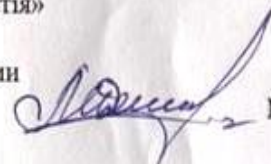
Гарант освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Наталія ВІННИКОВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної
програми «Світова політика та дипломатія»

Гарант освітньо-професійної програми
«Світова політика та дипломатія»

Максим ОНАЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної
програми «Міжнародна логістика»

Гарант освітньо-професійної програми
«Міжнародна логістика»

Сергій БЕРЕНДА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародне підприємництво»

Гарант освітньо-професійної програми
«Міжнародне підприємництво»

Тетяна МІРОШНИЧЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Готельно-ресторанна справа»

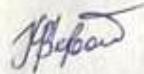
Гарант освітньо-професійної програми
«Готельно-ресторанна справа»

Олена МИКОЛЕНКО

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Крафтові харчові технології»

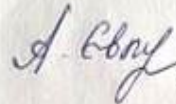
Гарант освітньо-професійної програми
«Крафтові харчові технології»

Віталій ЧЕРВОНІЙ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Туризм і рекреація»

Гарант освітньо-професійної програми
«Туристичний бізнес»

Олена СВТУШЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин і туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від "27" серпня 2025 року, протокол №

Голова науково-методичної комісії

Ганна ПАНАСЕНКО

ВСТУП

Програму навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» укладено відповідно до освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм «підготовки бакалавра освітньої програми «Світова політика та дипломатія» «Міжнародні відносини», спеціальності С3 «Міжнародні відносини», освітніх програм «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне підприємництво», спеціальностей С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями), освітньої програми «Міжнародна логістика» спеціальності D3 «Менеджмент», D7 «Торгівля», освітньої програми «Туризм та рекреація» спеціальності J3 «Туризм та рекреація», освітня програма «Готельно-ресторанна справа» спеціальності J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг», освітня програма «Крафтові харчові технології», спеціальності G13 «Харчові технології».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» – поглибити в здобувачів вищої освіти знання з історії України в глобальному цивілізаційному контексті, ознайомити з основними тенденціями розвитку сучасної історичної науки, сприяти опануванню сучасних методів роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

До основних завдань вивчення дисципліни належать визначення ролі історії України в контексті глобальної історії в системі соціально-гуманітарних наук; ознайомлення із засадами традиційної та модерної історіографії; висвітлення найважливіших дискусійних історичних проблем; опанування сучасних методів вивчення історичних джерел та наукових публікацій, прийомів їх аналізу та набуття на цьому підґрунті практичних навичок для оцінювання поточних суспільних процесів і явищ.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Обов'язкова дисципліна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
Не передбачено	-
Самостійна робота	
42 год.	82 год.
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти **компетентностей**.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»:

ЗК1(1). Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК2(1). Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

ЗК9(1). Уміння бути критичним та самокритичним.

ЗК13(1). Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми «**Міжнародна логістика**»:

ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

Формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

ФК1.1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми «**Міжнародне підприємництво**»:

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми «**Світова політика та дипломатія**»:

ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми «**Міжнародні відносини**»:

ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у

розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя;
ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК16 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань).

Формування наступних спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені;

СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми **«Готельно-ресторанна справа»**

ЗК 01. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя

ЗК 02. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 06. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми **«Крафтові харчові технології»**

ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК13. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя.

ЗК15. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Формування наступних спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

СК12. Здатність формувати комунікаційну стратегію в галузі харчових технологій, вести професійну дискусію.

Відповідно до ОПП освітньо-професійної програми **«Туризм і рекреація»**

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК 04. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу

ЗК 10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

Формування наступних спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

СК 02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

СК 23. Здатність оцінювати потенціал культурних та креативних індустрій у підтримці сталого повоєнного відновлення індустрії туризму, розуміти технології монетизації креативних проєктів через туризм.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувач повинен досягти таких результатів:

знати:

- основні епохи в історії України та їх хронологію;
- витоки української нації та її місце у загальнолюдських процесах;
- суспільно-економічні, політичні, культурні процеси історичного розвитку українського народу в цивілізаційному контексті;
- хронологію, етнологію, державотворчі, культурологічні, конфесійні принципи періодизації історичного розвитку України;
- зародження та розвиток українського етносу, національного та державного відродження;
- процеси побудови суверенної демократичної держави;
- діяльність історичних осіб, політичних партій із питань націєтворення.

вміти:

- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми;
- формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію;
- користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної наук, історичними джерелами та довідковими матеріалами з історії України;
- застосовувати знання з історії України у процесі розв'язання професійних завдань.
- уміти доводити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення;
- проводити пошук інформації з використанням відповідних джерел для прийняття обґрунтованих рішень;
- зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти програмних результатів навчання відповідно до ОПП, зокрема:

Освітньо-професійної програми «**Міжнародні економічні відносини**»:

ПРН1(1). Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу ПРН7. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 2(1). Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.

Освітньо-професійної програми «**Міжнародна логістика**»:

РН 1. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

РН 2. Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

Освітньо-професійної програми «**Міжнародне підприємництво**»:

РН2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.

Освітньо-професійної програми «**Світова політика та дипломатія**»:

РН 1. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

РН 4. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.

РН 6. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

Освітньо-професійної програми «**Міжнародні відносини**»:

РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

РН17. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

Освітньо-професійної програми «**Готельно-ресторанна справа**»

РН 19. Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

РН 21. Розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

РН 22. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

Освітньо-професійної програми «**Крафтові харчові технології**»

ПРН4 Проводити пошук та обробку науково-технічної інформації з різних джерел та застосовувати її для вирішення конкретних технічних і технологічних завдань.

ПРН22 Здійснювати ділові комунікації у професійній сфері українською та іноземною мовами.

ПРН26 Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо.

ПРН27 Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства, вести здоровий спосіб життя.

Освітньо-професійної програми «**Туризм і рекреація**»

ПРН 03К15. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності. 2 Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук

ПРН 11 Володіти державною та іноземною (ними) мовою (мовами), на рівні, достатньому для здійснення професійної діяльності.

ПРН 14 Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

ПРН 15 Проявляти толерантність до альтернативних принципів та методів виконання професійних завдань

ПРН 21 Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

1.8. Пререквізити

Для опанування курсом потрібно проходження курсу «Історія України» загальноосвітньої середньої школи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Цивілізаційні підходи у вивченні історії України

Тема 1. Концепції цивілізаційного розвитку

Транснаціональна, глобальна та переплетена (entangled) історія України. Поняття цивілізації. Концепції цивілізаційного розвитку А. Тойнбі, І. Валлерстайна, С. Гантінгтона. Цивілізаційний і формаційний підходи в дослідженні економічної історії України. Теорія

фронтиру в контексті дослідження історії України. Постколоніальний дискурс. Історія та формування колективної пам'яті.

Тема 2. Організація господарства та торгівлі в давню добу

Формування Мультифронтиру: мисливці, землероби, скотарі та мореплавці. Фронтири доісторичної доби. Еволюція способів господарювання на території України в додержавний період. Трипільська культура/цивілізація. Праукраїнські археологічні культури XV–VIII ст. до н. е. Український південь – контактна зона. Перші держави-поліси в Північному Причорномор'ї. Скіфи-землероби Лісостепу VII–IV ст. до н. е. Інтеграція античних міст-держав Північного Причорномор'я до Римської імперії. Кочівники-сармати III ст. до н. е. – I ст. н. е.): воєнна активність, ремесла, скотарство, торгівля. Скіфське царство в Криму. Господарство племен зарубинецької, київської, черняхівської культури.

Тема 3. Розмаїття моделей цивілізаційного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XIII ст.)

Наслідування європейського феодалізму, візантійської економіки, традицій кочового й напівкочового способу життя (Київська Русь, Галицько-Волинська держава, печеніги, половці, Золота Орда, Польське королівство, Угорське королівство). Міжнародні угоди, особливості їх укладання в добу раннього середньовіччя. Економічна специфіка часів раннього феодалізму: голод, висока смертність, низький технологічний рівень сільського господарства, натуральність господарства. Посилення боярства. Удільна доба Давньоруської держави. Особливості економічного розвитку руських князівств під владою Золотої Орди.

Тема 4. Виникнення корінних етносів України: кримли та русини/українці

Утворення кримських татар (кимлик). Крим і Північне Причорномор'я на цивілізаційному перехресті Середньовіччя. Кримський ханат як державне угруповання. Фронтір у фронтірі. Організація економіки в Кримському ханаті. Економічні зв'язки з руськими князівствами. Український/руський етнос: виникнення, простір розселення. Місце українців у сім'ї слов'янських народів. Формування назви народу й території розселення. Самоідентифікація русинів/українців. Вплив природних та географічних чинників на формування українського етносу. Мова як універсальний феномен буття і свідомості нації. Українське суспільство й держава в їх генезі. Матеріальна й духовна культура: релігія, філософія, мистецтво, традиції, освіта, наука, охорона здоров'я, право, військо, міжнародні відносини.

Тема 5. Феномен українського козацтва

Входження українських земель до Великого князівства Литовського. Чи було Велике князівство Литовське литовсько-руською державою? Місце литовської доби в етно-національній історії українців.

Люблінська унія. Зміни в організації землеволодіння та фіскальній політиці.

Запорозька Січ – демократична республіка. Боротьба проти турків і татар. Козацько-селянські повстання в Україні кінця XVI – першої третини XVII ст. Релігійна ситуація в українських землях. Братський рух. Полемічна література. Поява греко-католицької (уніатської) церкви та її значення для розвитку суспільства. Формування низового та реєстрового козацтва. Еволюція козацького руху в 1590-ті – 1630-ті роки. Соціально-політична характеристика української шляхти.

Тема 6. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVII – XVIII ст.).

Капіталізм та капіталістичні відносини. Фільваркове господарство й виклики європейського капіталізму, розвиток торгівлі та митної справи, мануфактури. «Революція цін» як наслідок Великих географічних відкриттів. Буржуазія. Накопичення капіталу.

Особливості української економіки козацької доби. Реформи Богдана Хмельницького. Старшинське й поміщицьке землеволодіння. Економіка українських міст. Занепад традиційних форм української культури кін. XVIII ст. Провінціалізація культурного життя.

Тема 7. Особливості економічного розвитку українських земель у довгому XIX ст.

Ринкова та ярмаркова торгівля. Шляхи сполучення. Чумакування. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин в українській економіці. Початок промислового перевороту. Антикріпосницька боротьба в Україні. Концепція «органічного розвитку». Соціальні верстви українського суспільства в умовах наздоганяючої модернізації: селяни, інтелігенція, робітники (соціально-політичний портрет). Економічні виклики індустріалізації, капіталізму, Великої війни 1914–1918 рр.

Розділ 2. Українське націєтворення

Тема 8. Народження європейських націй та їхній вплив на українців

Поняття нації, основні концепції розвитку націй. Європейський романтизм та націєтворення. Вплив європейських національних ідей на українське націєтворення. Поняття “винайденої традиції” в європейському та українському контексті. Дослідження етнографії, української мови та історії. Роль історичного міфу у формуванні національної ідентичності: сарматизм та козацький міф у XIX столітті. Формування національного пантеону. Тарас Шевченко як постать Поета-Пророка. Національні ідеї єврейської, кримськотатарської, польської, вірменської спільнот на українських землях. Інституалізація національного руху.

Тема 9. Процеси модернізації в Україні. Політизація боротьби за державність

Еволюція соціальної структури суспільства. Розгортання процесів урбанізації та індустріалізації. Становлення модерної української культури. Поява української преси. Становлення української журналістики. Перші руханкові товариства на території України. Сокільський рух. Іван Боберський. Пластунський рух. Пожежно-спортивні товариства. Діяльність Кирила Трильовського. Стрілецький рух. Українській жіночий рух. Рух за український університет.

Тема 10. Українське націєтворення під час Української Революції та визвольних змагань

Створення УНР. Проголошення Кримської народної республіки. Боротьба за владу в Україні в кінці 1917 – на початку 1918 рр. Проголошення Далекосхідної української республіки. Війна з більшовиками. Герої Крут. Брестський мирний договір. Проголошення Кубанської народної республіки. Конституція УНР (1918 р.). Українська держава. Павло Скоропадський. Директорія. Симон Петлюра. ЗУНР: виникнення, історична доля. Діяльність Євгена Петрушевича. Феномен «отаманщини». Селянський повстанський рух в Україні 1918-1920 рр. Махновщина. Військовий потенціал України на початок Визвольних змагань. Шлях Українських січових стрільців. Особливості збройних сил у періоди Центральної Ради, Української Держави та Директорії. Видатні українські військові діячі та їхній внесок у захист країни. Знакові битви. Військові традиції. Зимові походи армії УНР. Холодноярська республіка. Здобутки, наслідки, уроки національно-демократичної революції. Причини поразки. Ідейний спадок. Історичні оцінки спадщини української революції.

Тема 11. Україна в 20 роки XX ст.: спроба поєднати більшовизм і комунізм

УСРР як псевдодержавне утворення. Етапи та рушійні сили утвердження Радянської влади на українських землях. Воєнно-політичний союз із Радянською Росією. Політика та культура доби «воєнного комунізму». «Червоний терор»: етнічні виміри. Національна політика більшовиків й етнічні процеси в Україні: «русифікація» та «українізація»

партійно-державного життя. Етнополітичне значення утворення СРСР. Український націонал-більшовизм як спроба “коренізації” комуністичної ідеології в Україні. Українізація поза межами УСРР (Кубань, Поволжя, Далекий Схід).

Тема 12. Питання української державності в європейському контексті

Версальська система та українські землі. Національно-визвольний рух 1920–1930-х рр. Діяльність урядів УНР в екзилі. Українська військова організація. Поширення ідей «інтегрального націоналізму». Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. Утворення ОУН. Діяльність українських націоналістів на території Польщі, Чехословаччини та Румунії. Голодомор: трагедія і опір. Проголошення незалежності Карпатської України. Розкол в ОУН: причини, етапи, наслідки. Дві течії ОУН. Українське питання в Європі 1920-1930-х рр. Етнополітична ситуація на західноукраїнських землях у міжвоєнну добу. Етнополітика Польщі, Румунії та Чехословаччини щодо української національної меншини: схожість та відмінності.

Тема 13. Становлення і посилення тоталітарної системи (1930-1950-і)

Тоталітарна модернізація в УСРР у 1930-х рр. та її вплив на процеси українського націєтворення. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид українського народу. Масові репресії як інструмент етнополітики радянського уряду.

Етнополітика радянського та нацистського режимів в Україні: схожість та відмінність. Радянізація західноукраїнських земель як приклад радянської окупаційної практики в Європі. Український та європейський колабораціонізм: порівняльна характеристика.

Українське питання в політиці СРСР та Німеччини напередодні та під час Другої світової війни. Українці в рухах опору різних держав. Український націоналізм у Другій світовій війні: зміни в ідеології, основні напрямки діяльності, історична оцінка. Українська повстанська армія (УПА). Польсько-український конфлікт (1943-1947) та його вплив на сучасні стосунки України та Польщі. Рух Опору радянізації. Діяльність ОУН-УПА в післявоєнні роки та його значення для українського націєтворення.

Тема 14. Етнонаціональні процеси в Україні в 1950-1980 рр.: цивілізаційний колапс

Політична «відлига» в УСРР. Покоління шістдесятників та їхня роль у національно-культурному відродженні України. Етнонаціональні процеси в Україні доби «розвиненого соціалізму». Особливості етнополітики радянського керівництва в 1960-1970 рр.: теорія і практика. Курс на «злиття націй» і формування « нової історичної спільноти » – радянського народу. «Радянська людина» – етнічний маргінал чи «російська людина»? Посилення русифікації духовного життя та загострення мовного питання. Антисемітизм в СРСР. Еміграційні центри українського національно-визвольного руху. Суспільно-політична думка: Іван Лисяк-Рудницький про українське націєтворення в європейському контексті. Діяльність провідних інституцій української діаспори на Заході.

Національні проблеми в програмах дисидентів. Іван Дзюба «Інтернаціоналізм та русифікація?». Національні процеси в Україні доби «Перебудови». Демократизація суспільного життя та пробудження українського національного руху. Чорнобиль та екологічний рух. Народний рух України.

Тема 15. Становлення України як незалежної держави та її цивілізаційний вибір

Проголошення незалежності України. Становлення політичної системи: подолання радянського спадку, поширення європейських цінностей. Формування державних структур, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Особливості багатопартійності у посттоталітарній Україні. Кризові явища в економіці та спроби реформ. Вибір зовнішньополітичної стратегії. Історія української національної символіки. Розгортання державотворчих процесів. Становлення владних структур. Воєнна доктрина

України. Партійне життя. Економічні проблеми. Модель реформування економіки України. Соціальні трансформації.

Боротьба за права української мови. Молодіжні об'єднання. Від непослідовних реформ до революції. Євромайдан і Революція Гідності як чинники націєтворення.

Становлення інституцій та самосвідомості громадянського суспільства. Декомунізація, деколонізація, декриміналізація.

Тема 16. Сучасне українське націєтворення в координатах глобалізації.

Сучасний український націоналізм як чинник націєтворення. Зміна ставлення до українського націоналізму в Україні та світі під впливом війни. Від «багатовекторності» до євроатлантичної інтеграції як провідного вектора зовнішньої політики: виклики, здобутки, ціна, перспективи. Російсько-українська «гібридна» війна (2014-2021 рр.). Анексія Криму й окупація окремих районів Донбасу. Репресії проти українства на окупованих Росією територіях. Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну. Проблема російсько-українських військових конфліктів, передумови, причини, перебіг та наслідки. Найважливіші битви в контексті подальшого розвитку українських земель. Зміни в цей період у політиці пам'яті стосовно попередніх військових зіткнень між країнами. Етнополітичні фактори та наслідки війни. Деокупація загарбаних РФ територією як передумова повноцінного українського націєтворення. Українське питання в сучасній світовій політиці. Україна та міжнародна антикремлівська коаліція держав. Перспективи українського націєтворення у контексті євроінтеграції.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	С	Ла б	ін д	С.р .		л	С	ла б	ін д	С.р .
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Цивілізаційні підходи у вивченні історії України												
Тема 1. Концепції цивілізаційного розвитку	7	2	2			3	2					2
Тема 2. Організація господарства та торгівлі в давню добу	4	2				2	6					6
Тема 3. Розмаїття моделей цивіліз. розвитку в укр. землях доби середньовіччя (IX – кінець XIII ст.)	6	2	2			2	6					6
Тема 4. Виникнення корінних етносів України: кримли та русини/українці	5	2				3	8	2				6
Тема 5. Феномен укр. козацтва	7	2	2			3	6					6
Тема 6. Модернізаційні процеси на укр.	5	2				3	6					6

землях у Нову добу (XVII – XVIII ст.).												
Тема 7. Особливості економічного розвитку українських земель у XIX ст.	6	2				4	6					6
Разом за розділом 1	40	14	6			20	40	2				38
Розділ 2. Українське націєтворення												
Тема 8. Народження європейських націй та їхній вплив на українців	7	2	2			3	5					5
Тема 9. Процеси модернізації в Україні. Політизація боротьби за державність	5	2				3	7	2				5
Тема 10. Українське націєтворення під час Української Революції та визвольних змагань	7	2	2			3	5					5
Тема 11. Україна в 20 роки XX ст.: спроба поєднати більшовизм і комунізм	7	2	2			3	5					5
Тема 12. Питання укр.державності в європ. контексті	6	2	2			2	5					5
Тема 13. Становлення і посилення тоталітарної системи (1930-1950-і)	6	2	2			2	7	2				5
Тема 14. Етнонаціональні процеси в Україні в 1950-1980 рр.: цивілізаційна прірва	4	2				2	5					5
Тема 15. Становлення незалежної України та її цивілізаційний вибір	4	2				2	7	2				5
Тема 16. Сучасне укр. націєтворення в координатах глобалізації	4	2				2	4					4
Разом за розділом 2	50	18	10			22	50	6				44
Усього годин	90	32	16			42	90	8				82

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Організаційний семінар. Особливості опанування курсом «Історія України: цивілізаційний вимір»	2	-
2	Давньоруська держава. Королівство Руське	2	-
3	Українські землі під владою іноземних держав (середина XIV – початок XVII ст.)	2	-
4	Гетьманщина як сторінка української державності	2	-
5	Колонізація українських земель Російською та Австрійською (Австро-Угорською) імперіями	2	-
6	Українські визвольні змагання 1917-1921 рр.	2	-
7	Радянський тоталітарний режим на українських землях	2	-
8	Україна в період творення незалежної держави	2	-
Усього годин		16	-

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Підготовка до семінарських занять	20	-
2	Написання есе на цикл документальних фільмів «Українська революція»	-	20
3	Написання есе на цикл документальних фільмів «Українська повстанська армія»	-	20
4	Підготовка та захист презентації «Історія моєї вулиці/містечка/села» з підбором бібліографії та ілюстрацій з історичних джерел	-	20
5	Підготовка до екзамену	22	22
	Разом	42	82

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

7. Методи навчання

Методи навчання – взаємодія між викладачем і здобувачами, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до здобувача, а також самостійної та індивідуальної роботи здобувача. При проведенні визначених планом видів занять використовуються такі методи:

- Під час викладення навчального матеріалу:
 - словесні (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж);
 - наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження);
 - практичні (вправи, практичні роботи, дослідні роботи).
- За організаційним характером навчання:
 - методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
 - методи контролю та самоконтролю у навчанні;
 - бінарні (поєднання теоретичного, наочного, практичного) методи навчання.

3. За логікою сприймання та засвоєння навчального матеріалу: індуктивно-дедукційні, репродуктивні, прагматичні, дослідницькі, проблемні тощо.

Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Історія України»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота здобувачів;
- робота в наукових бібліотеках та пошук літератури у мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

2. Види навчальної роботи здобувачів:

- лекція;
- семінарське заняття;
- консультація;
- іспит.

Дисципліна передбачає використання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання (дебати, мозковий штурм, лекції з використанням інтерактиву, методи оцінювання і самооцінювання, планування та інші). З-поміж традиційних методів використовуються: 1). Пояснювально-ілюстративний метод – здобувачі отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури в «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, здобувачі залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації. 2). Метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, викладач, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. 3). Частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом викладача, або на основі евристичних вказівок.

Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється викладачем або самими здобувачами на основі роботи над програмами і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується на семінарах.

Комунікативні методи поділяються на пасивні й активні: у перших провідна роль належить викладачеві (здобувач лише фіксує зміст лекції, протоколює дії викладача тощо); в активних методах ініціатива належить здобувачеві, який активно контактує з викладачем (активні методи поділяються на групові (мозковий штурм, круглий стіл, ділові ігри) та індивідуальні методи (інтерв'ювання, вільний діалог, експертні ігри)).

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів при вивченні дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу здобувачів з підручником, довідковою, і навчальною літературою та пошуком її у глобальній мережі Інтернет, робота з історичними джерелами, виконання тестових завдань, підготовка самостійної роботи і презентацій до семінарських занять тощо. Метод викладання навчального матеріалу визначаються викладачем у залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) здобувачів, наявним умовам і часу, відведеному для вивчення теми.

Під час лекцій використовуються наступні методи: пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод – історична реконструкція, лекція, пояснення, робота з історичними джерелами, демонстрація тощо, проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи, коли викладач розділяє проблему на частини, здобувачі здійснюють окремі кроки щодо розв'язування підпроблем. Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

8. Методи контролю

Засвоєння тем розділів (поточний контроль) здійснюється на практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки здобувачів до виконання конкретної роботи.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять:

- контроль та оцінювання активності роботи здобувача під час лекційних та практичних занять (групова дискусія);
- контроль та оцінювання якості підготовки та розробки презентацій під час виконання самостійної роботи здобувачів;
- контроль засвоєння теоретичного та практичного матеріалу (у вигляді тестування);
- контроль та оцінювання вмінь проводити самостійні джерелознавчі дослідження та презентувати їх із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

Ваговий бал – 7. Максимальна кількість за усі виступи: $7 \times 7 = 49$ балів.

7 балів – красномовний виступ за презентацією, риторично грамотний, з розглядом причинно-наслідкових зв'язків і правильно оформленим списком літератури і джерел.

6 балів – логічно вибудована презентація, інформаційно повна, продумана, але присутні технічні помилки в оформленні літератури, недостатня ілюстративна база, шиби у викладенні матеріалу;

5 балів – презентація за темою з частковими порушеннями логіки та послідовності – причин або наслідків, наявні погрішності в оформленні бібліографії;

4 бали – відсутність причинно-наслідкових зв'язків у роботі, подання матеріалу хаотично, втрата пропорцій в ілюстративному матеріалі, використання популярної літератури;

3 бали – формальна презентація з намаганням схематично подати тему і переважання тезового викладу, мова викладу спрощена, список літератури оформлено з грубими помилками;

2 бали – робота опирається на одне джерело, відсутня ілюстративна база, що відображає тему та історичну епоху, текст роботи не відповідає заявленій темі;

1 бал – відсутність списку джерел, робота не підписана за зразком;

0 – плагіат, використання штучного інтелекту, пасивна присутність.

На першому семінарі проводиться вступний перевірочний тест з 11 питань на 1 бал кожне запитання.

Критерії оцінювання робіт за самостійними завданнями для здобувачів заочної форми навчання:

За завдання з самостійної роботи здобувачі вищої освіти можуть набрати 15 балів максимально, за 4 самостійні роботи 60 балів.

Критерієм оцінки самостійної роботи є наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту її із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку й посилань на літературу і джерела, відео, свідчення очевидців.

14-15 балів – робота виконана на високому теоретичному рівні, містить аналіз побаченого і добре обґрунтовану авторську позицію, вичерпний список джерел;

12-13 балів – має незначні недоліки з питань самостійної роботи, авторська позиція обґрунтована не досить послідовно,

10-11 балів – робота має незначні неточності чи технічні погрішності;

8-9 балів – не містить критичного аналізу, неповністю висвітлена проблематика;

- 6-7 балів – робота не містить достатньо джерел і літератури, відсутня авторська позиція;
 4-5 балів – робота має компілятивний характер, тезовість у викладенні;
 2-3 бали – робота виконана без урахування вимог, подана з грубими помилками в оформленні.
 1 бал – робота не підписана, відсутній список джерел;
 0 балів – плагіат, використання штучного інтелекту, несамотійно виконана робота.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену в тестовій формі. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – 40 хв.

Викладання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» ґрунтується на **принципах академічної доброчесності**. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись принципу академічної доброчесності відповідно до ст. 42 Закону «Про освіту» та положення Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна <https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Замість виконання завдань (вивчення тем) можуть також додатково враховуватись такі види активностей здобувача:

- проходження тренінг-курсів чи дистанційних курсів з використання сучасних освітніх технологій на платформах Coursera, Prometheus тощо (за наявності відповідного документу про їх закінчення, надання копії викладачу);
- участь в майстер-класах, форумах, конференціях, семінарах, зустрічах з проблем використання сучасних освітніх технологій (з підготовкою есе, прес-релізу, інформаційного повідомлення тощо, що підтверджено навчальною програмою заходу чи відповідним сертифікатом);
- участь у науково-дослідних та прикладних дослідженнях з проблем використання сучасних освітніх технологій (в розробці анкетних форм, проведенні опитувань, підготовці та проведенні фокус-груп, обробці результатів дослідження, підготовці звіту, презентації результатів тощо, що підтверджується демонстрацією відповідних матеріалів).

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання															Екзамен	Сума		
Розділ 1							Розділ 2									Разом	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	60		
2	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			
24 бали (з них: активна робота на семінарських заняттях – 7 балів (3 заняття) вступний тест – 11 балів							36 балів (з них: активна робота на семінарських заняттях – 7 балів (4 семінарські заняття)											

T1, T2 ... T13 – теми розділів.

Для допуску до складання підсумкового контролю (екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати **не менше 10 балів** з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
80-89	добре
70-79	
60-69	задовільно
50-59	
0-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах). О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. 432 с.; Книга 2. 536 с.
2. Герасимов Т. Ю. Історія та культура України. Частина I : навчальний посібник [Електронний ресурс] / Герасимов Т. Ю., Пономаренко А. Б., Сідлецька Т. І. Вінниця : ВНТУ, 2025. 207 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
4. Історія української державності та культури: курс лекцій. Перегуда Є. В., Деревінський В. Ф., Дьомкін П. О. та ін. Київ;Тернопіль: КНУБА, Ф-ОП Шпак В. Б., 2024. 92 с.
5. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
6. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків, 2021. 612 с.
7. Україна в цивілізаційних потоках ранньої модерності / НАН України, Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2024. 815 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.523.815>
8. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.

Додаткова література

1. Алексієвець Л., Алексієвець М., Дацків І. Україна – Європа: цивілізаційно-історичний дискурс. *Український історичний журнал*. 2020. № 5. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179864/17-Aleksievets.pdf?sequence=1>.
2. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 288 с.
3. Багалій Дмитро. Історія Слободської України / передм. та ком. В. Л. Маслійчук ; упоряд. О. О. Савчук. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. 400 с.
4. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на українських теренах Великого

- князівства Литовського (1440–1572 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2017. 423 с.
5. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
 6. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури: архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно. Львів : Світ, 2018. 224 с.
 7. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 1: Історичні нариси / Упоряд. О. П. Реєнт; Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. Київ : Кліо, 2014. 784 с.
 8. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури)
 9. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
 10. В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. 3-тє вид. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Viatrovych_Volodymyr/Ukrainska_Povstanska_Armiia_Istoriia__n_eshkorenykh_vyd_2011/.
 11. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок / В. Горобець. Харків : КСД, 2017. 480 с.
 12. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf.
 13. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ : Арій, 2015. 479 с.
 14. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30–90-ті рр. XVIII ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 205 с.
 15. Бовуа Д. Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. Київ: Кліо, 2020. 872 с.
 16. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. / Упоряд.: М. Капраль, І. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. 924 с.
 17. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги / Відп. ред. В. Брехуненко. Київ: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2016. 608 с.
 18. Жданович О. Зі Скандинавії у Причорномор'я. Військове мистецтво готів на теренах України: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zhdanovych_Olesia/Zi_Skandynavii_u_Prychornomoria_Viiskove_mystetstvo_hotiv_na_terenakh_Ukrainy/.
 19. Журавльов Д. Іван Мазепа: людина, політик, легенда. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.
 20. Єфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с.
 21. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 480 с.
 22. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932–1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті – 2000-ті). Харків : Фоліо, 2020. 298 с.
 23. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
 24. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.

25. Колесников К. На краю Ойкумени. Еллінські військові традиції на українських землях Причорномор'я. Київ, 2021. 312 с.
26. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
27. Маєвський О., Межиєвська В., Цеунов І. Навігатор з історії України. Світові війни / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2022. 305 с.
28. Межиєвська В., Артимишин П., Качур Г. Навігатор з історії України. Сучасність / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2023. 224 с.
29. Межиєвська В., Житня-Кебас Д., Цеунов І. та ін. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2023. 204 с.
30. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили. Київ : Кліо, 2018. 368 с.
31. Монолатій І.В. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях українських січових стрільців 1914–1918 рр. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/15718>.
32. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
33. Нариси новітньої історії України 1991–2021 / Ред. М. Мінаков, Г. Касьянов, М.Роджанські. Київ: Laurus, 2021. 324 с.
34. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони Україн / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
35. Пагіря Г. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Pahiria_Oleksandr/Karpatska_Sich_viiskove_formuvannia_Karpatskoi_Ukrainy/.
36. Папакін А., Шаменков С. Діти Таргітая. Військо та війни скіфів VII–III ст. до Р. Х. Київ, 2021. 144 с.
37. Паталах О. Від Січі до Чорноморії. Запорозьке та чорноморське козацтво в російсько-турецьких війнах XVIII ст. Київ, 2020. 324 с.
38. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У 2 кн. Київ, 2022.
39. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
40. Плохій С. Брама Європи / пер. з англ. Романа Клочка. Харків : КСД, 2016. 496 с.
41. Плохій С. М. Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи. Харків : Фоліо, 2019. 395 с.
42. Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу / пер. Ярослав Лебеденко, Анатолій Саган. Харків : КСД, 2019. 512 с.
43. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с.
44. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. / 2-ге вид., допов. Київ : АртЕк, 2017. 730 с.
45. Портнова Т. Українські міста Російської імперії середини XIX – початку XX століть в світлі модернізаційної теорії. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/242-tetiana-portnova-ukrainski-mista-rosiiskoi-imperii-seredyny-khikh-pochatku-khkh-stolit-v-svitli-modernizatsiinoi-teorii>.
46. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційне перехрестя сучасного суспільства. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
47. Революція Гідності: методичні матеріали. Київ, 2015. 46 с. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/11/13/2015_metodichka_reviluciya_gidnosti_4.pdf.
48. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД / Упор.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 604 с.
49. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного

- підходів до історії. Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
50. Ситий І. Козацька Україна: печатки, герби, знаки та емблеми кінця XVI–XVIII століть / І. Ситий. Київ : Темпора, 2017. 972 с.
51. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 752 с.
52. Снайдер Т. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним. Київ : Лаурис, 2018. 492 с.
53. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. Київ : Дух і Літера, 2016. 464 с.
54. Сокирко О. На варті булав. Надвірні війська українських гетьманів середини XVII – другої половини XVIII ст. Київ, 2018. 184 с.
55. Тинченко Я. В. Військово-морські сили України. 1917–1921: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tynchenko_Yaroslav/Viiskovo-morski_syly_Ukrainy_1917-1921/.
56. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 351 с.
57. Томпсон Е. Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм. Київ, 2023. 384 с.
58. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с.
59. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с.
60. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>
61. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків : КСД, 2017. 353 с.
62. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
63. Хома І. Я. Січові Стрільці. Створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба Січових Стрільців у 1917–1919 рр. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Khoma_Ivan/Sichovi_Striltsi_Stvorennia_viiskovo-politychna_dialnist_ta_zbroina_borotba_Sichovykh_Striltsiv_u_1917-1919rr/.
64. Черкас Б. Степовий щит Литви. Українське військо Гедиміновичів. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Cherkas_Borys/Stepovyi_schyt_Lytvy_Ukrainske_viisko_Hedymi_povychiv_XIV_XVI_st/.
65. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII століть. У двох книгах. Книга 2. Київ : Грамота, 2020. 1120 с.
66. Applebaum, Anne. Red Famine: Stalin's War on Ukraine. New York, Doubleday (Penguin Random House LLC), 2017 461 p.
67. Kolesnyk I. Global History. Conceptual History / Preface V. A. Smoliiy, A. I. Kudryachenko. Kyjiv: In-t of History of Ukraine NAS of Ukraine, 2022. 344 p.
68. Lonardo L. Russia's 2022 War Against Ukraine and the Foreign Policy Reaction of the EU. London : Palgrave Macmillan Cham, 2023. XII, 87 p.
69. Plokhy, Serhii. Forgotten Bastards of the Eastern Front. Oxford : Oxford University Press, 2019. 369 p.
70. Social Change and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine. By Bohdan Krawchenko. New York : St. Martin's, 1985. xix, 333 pp.
71. The Future of the Past: New Perspectives on Ukrainian History. Editor: Plokhy, Serhii. Harvard Ukrainian Research Institute. 2017. 516 p. (Harvard Papers in Ukrainian Studies).

72. The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism. Front Cover. John Stephen Reshetar. Princeton University Press, 1962. 363 p.
73. Ukraine and Europe: Cultural Encounters and Negotiations. Editors: Plokyh, Serhii; Brogi Bercoff, Giovanna, Pavlyshyn, Marko. University of Toronto Press. 2017. 480 p.
74. Ukraine During World War II: History and Its Aftermath. Editor: Yury Boshyk. Canadian Institute of Ukrainian Studies. 1986. 291 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.
2. Іван Патриляк. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/@UKRAINEHISTORY>.
3. Ізборник. Історія України IX- XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. URL: lytopys.org.ua
4. Інститут історії України НАН України (Київ). URL: <http://www.institute@history.org.ua>.
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Київ) URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua>.
7. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України (Київ). URL: <http://www.gilan.uanet.net/nasu/hiuass.html>.
8. Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України (Київ). URL: <http://www.filosof.com.ua>.
9. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>.
10. Наталія Яковенко. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HQdV7r-RJIM>
11. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ). URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
12. Олексій Сокирко. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rnbz4Xj6OGM>
13. Сергій Плохій. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Js5CCja6HxE>
14. Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL6NcH-LB5H2zezHOM0ii9LGd4gaEA38A>.

12. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непереборної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/розпоряджень ректора/проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

У разі запровадження суворих обмежень із заборобою відвідувати ЗВО здобувачам вищої освіти денної форми навчання надано можливість скласти екзамен дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Історія України: цивілізаційний вимір», URL: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=9725>.